

УДК 599.742(477)

ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ СЛІДОВОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО МІЧЕННЯ ВОВКІВ (CANIS LUPUS) В ПОЛІСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ

Жила С. , Шквиря М.

ВСТУП

Вовк – унікальний об'єкт моніторингових досліджень. Для цього виду хижих є характерною висока екологічна та етологічна пластичність, що дає змогу підтримувати оптимальну чисельність та уникнути винищення. На території України це єдиний вид великих хижих, чисельність популяції якого не знаходиться у кризовому стані. Моніторинг цього виду в природних умовах постачає значний об'єм інформації з екології та етології виду, надає можливості для ефективного управління популяціями та регулювання чисельності.

Проведення польових досліджень ускладнюється потаємним способом життя тварини та значними розмірами індивідуальних територій. Також постає проблема ідентифікації особин. Метою даної роботи була апробація методик мічення тварин для підвищення ефективності польових досліджень .

РЕЗУЛЬТАТИ

Протягом 2001–2003 р. в районі Поліського природного заповідника проходила апробація в природних умовах методики мічення вовків слідовими і візуальними мітками [1, 2, 3, 4]. Дана методика розглядувалась Жилою С. [5]. Суть слідового мічення полягає в ампутації останньої фаланги пальця, а візуального – в надрізанні верхівки вуха. В травні 2001 р. такими мітками були помічені в дводенному віці дві самиці: Марина і Зоя. Ампутацію фаланги пальця і кінцівки вуха вовченята перенесли спокійно і швидко заспокоїлись. Вовчиця нормально виростила обох помічених вовченят. В першу зиму 2001–2002 р. помічені вовчиці тримались у зграї чисельністю 10 особин: 2 дорослих, 6 переяроків (у віці 1,5 року) і 2 цьоголітків (Зої і Марини). В зв'язку з високою питомою вагою переяроків і дорослих особин зграя мала надзвичайно добрі показники в полюванні на копитних. Члени зграї діяли завжди злагоджено. Незважаючи на високу чисельність зграї вона була добре забезпечена кормами. При проведенні вистежування часто можна було спостерігати ігри між окремими членами зграї, сліди навмисного викачування в снігу, що засвідчувало про гарне забезпечення їжею. В період гону зграя залишила власну територію і згідно даних усного повідомлення працівників Олевського держлісгоспу вийшла на територію Рівненської області. Назад зграя повернулась з самцем. В час напередодні парування (на слідах зрідка відмічались плями крові)

ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ СЛІДОВОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО МІЧЕННЯ ВОВКІВ (CANIS LUPUS) В ПОЛІСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ

зграя робила великі переходи. Сам процес парування простежити не вдалось через відсутність снігового покриву.

Напередодні, взимку 2000–2001 р. в цій зграї дорослий самець втратив передню лапу і всі члени зграї (доросла самиця і 6 прибулих) навіть без самця вижили. Покалічений самець змушений був залишити зграю і після спроби зайти вдень в населений пункт був відстріляний через те, що він вже становив загрозу і для життя людей.

В зв'язку з значним зниженням чисельності копитних та необхідністю створення сприятливих умов для існування рисі в 2002 р. весь виводок вовка був вилучений. Жорсткий контроль незаконного полювання та регулювання чисельності вовка дали змогу в районі Поліського заповідника створити найбільш чисельну і життєздатну мікропопуляцію рисі. Чисельність рисі в кінці зими 2003 р. склала 14 особин, з яких 8 цьоголітків. Тому ці міри були повністю виправданими. В літній період 2002 р. переярки в районі лігва з'являлись лише декілька разів. Більшу частину часу вони перебували на відстані 20–30 км на південь від материнського лігва. Тут реєструвались непоодинокі випадки нападів на свійських тварин, а наступного року тут відмічене вже і розмноження вовків. Вовчі зграї останні роки в цьому лісовому масиві не відмічались.

Влітку 2002 р. з невідомих причин загинула доросла самиця. Самець тримався до жовтня одинаком, а потім об'єднався у зграю з Мариною і Зоєю. Напередодні гону зграя складала вже 5 особин, з них два дорослі самці. Один з них тримався або осторонь, або йшов слідами зграї. Коли настав час парування зграя полишила центральну частину індивідуальної території і простежити її подальше пересування і сам процес парування теж не вдалось.

В результаті проведення мічення вдалось чітко встановити відсутність у зграї особин у віці старше 2 років. Це було відмічено тоді, коли був достовірно відомий факт наявності в живих особин у віці 2,5 роки, які полишили зграю у віці 1 рік 9,5 місяців і більше до неї не повертались. В зграї в районі Поліського заповідника відмічена дуже висока успішність розмноження і виживання. Так в перший рік до віку переяроків вижило 6 особин, а наступного року обидві помічені особини. Під час вигодовування цуценят до віку, коли їм не виповнилось 1 місяць, переярки в районі лігва взагалі не реєструвались. У вигодовуванні цуценят приймали участь лише пара, що приймала участь у розмноженні. В подальшому до кінця вересня–початку жовтня їх поява носила дуже короткочасний характер і була дуже рідкісним явищем. В кінці літа і на початку осені переярки стали з'являться частіше. Стеження за пересуванням вовків підтвердило факт того, що зграї в окремих випадках можуть виходити далеко за межі своїх індивідуальних територій.

Приймаючи до уваги зауваження Henshaw R. E. [6] про те, що пальці кінцівок у псових мають густу сітку кровоносних судин, нервових закінчень і після ампутації фаланги пальця довгий час не заживають, завдають болю поміченим тваринам, необхідно відмітити, що в нашому випадку мічення проводилось ще у сліпому віці і не має підстав взагалі вести мову про будь які негативні наслідки чи навіть звичайний стрес у тварин.

ОБГОВОРЕННЯ

Отже, як показує досвід слідового і візуального мічення, дана методика може з успіхом застосовуватись в Україні в місцевостях, де на дорогах добре відбиваються сліди вовків і в зимовий період впродовж тривалого часу тримається сніговий покрив. При проведенні стежень за пересуванням помічених вовків виконавець повинен мати досвід виконання таких робіт, добре орієнтуватись на місцевості і бажано мати транспортний засіб. Провести стеження за пересуванням вовків без використання транспорту неможливо. Тому роботи по масовому міченню без наявності відповідних на ці цілі коштів навіть розпочинати не варто. Масове проведення мічення вовчих виводків у повному складі у віці до одного місяця може дати надзвичайно цінну інформацію по розмірах виводків, їх виживанню у природних умовах, яка на сьогодні взагалі відсутня. Крім того, ми зможемо отримати проби у помічених вовків для проведення генетичного аналізу не відстріляних особин, а вільно живучих у природі, які в подальшому будуть мати нащадків. Це в свою чергу дасть можливість встановлювати родинні зв'язки і шляхи розселення. Звичайно ця методика дозволяє вивчати і просторову, вікову та соціальну структуру популяції вовка. Проте зараз отримані лише попередні дані, які не претендують на повноту, і доцільно найближчим часом провести масові дослідження по даній методиці.

Список літератури

1. Винокуров А. А. Основные принципы и методы мечения животных / Методы исследования в экологии и этологии. – Пушино. – 1986. – С. 270–287.
2. Данилов Г. Г, Ширяев В. В. К методике выявления расположения волчьих логов / Воспроизводство, использование и охрана диких зверей и птиц. – Пермь. – 1986. – С. 22–25.
3. Поярков Л. Д. Некоторые черты волков, выявленных методом тропления / Поведение волка: сборник научных трудов. – М., 1980. – С. 11–122
4. Формозов А. Н. Спутник следопыта. – М.: МОИП, 1952. – 360 с.
5. Жила С. Вовк Центрального Полісся: екологія, моніторинг, менеджмент (методика проведення польових робіт) // *Novitates Theriologicae*. – Київ, Українське теріол. тов-во, 2001. – Pars 4. – С. 21–34. – (Матеріали школи-семінару «Великі хижі ссавці України та прилеглих країн». Поліський природний заповідник, 15–17 грудня 2000).
6. Henshaw R. E. Toe-clipping coites for individual identification: a critique // *J. Wildlife Manag.* – 1981. – 4.

Поступила в редакцію 18.05.2004 г.